

Pályázati beszámoló

A határokon kívüli magyar nyelvi, nyelvtörténeti értékek megmentése, hozzáférhetővé tétele a kutatás számára mindig nagy gondja volt a magyar tudománynak és közéletnek. Amikor például a Kárpátalján és Erdélyben végbement anyakönyvek központi gyűjtőhelyre szállításáról hallottunk, a magyarok lakta területek levéltárainak selejtezéséről, nagy tömegű írott anyag elégetéséről, zúzdába küldéséről olvastunk baráti levelezésekben, görcsbe rándult a gyomrunk, s azon töprengtünk, hogyan lehet megmenteni minél többet ezekből a magyarság, de az egész emberiség számára értékes kincsekből. Sok ötlet között megvalósíthatónak az látszott, hogy amit lehet, azt akár legálisan, akár illegálisan a magyar archiváló intézmények birtokába kell juttatni. Így került az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárába Szabó T. Attila fölbecsülhetetlen értékű cédulaanyaga, amely az erdélyi történeti helynevek milliós nagyságrendű adatát tartalmazza.

Kisebb jelentőségű, de a maguk nemében pótolhatatlan kincseket gyűjtöttek össze sok vidéken azok az emberek, akik a magyar nyelv szépségétől, értékeitől, a nyelv területileg és társadalmilag történő visszaszorulásának tudatától érintve ösztönösen vagy tudatosan mentették a nyelvi adatokat följegyzéseikkel, leírásaikkal, magnófelvételeikkel. Hihetetlenül sok elkötelezte, mondhatjuk: megszállotta van a nyelvnek itthon is, de különösen a szorongatott helyzetben élő határon kívüli magyarok körében. Az ő megkeresésük, munkáiknak megmentése jelentette az elsődleges feladatot, és azt a hosszú előkészítő munkát, aminek eredménye ennek a pályázatnak a sok gyűjteménye, leírása, följegyzése, adattára.

A korábban (hasonló pályázatok teljesítése folyamán) kiépített kutatói hálózat karban tartása, állandó kapcsolattartás sok időt és munkát igényel. Ennek megszervezéséhez, lebonyolításához Végh József személyében önálló kutatója volt régebben az MTA Nyelvtudományi Intézetének, majd az ő nyugdíjba vonulása után félállásban magam végeztem a munkát, amíg ez a státus is meg nem szűnt az Intézetben. A pályadíjakra, vásárlásokra és megjelentetésekre természetesen akkor is az OTKA pályázatait adtak lehetőséget. Az utóbbi húsz évben már csak lelkes és elkötelezett fiatal kollégáktól lehet segítséget kapni a kapcsolattartásra, a pályamunkák, vásárlásra följánlott kéziratok, magnófelvételek archiválásra való előkészítésére.

A pályázat négy évében (2005–2008) minden esztendőben meghirdettük részben a hazai nyelvtdományi folyóiratok és a Honismeret hasábjain, részben pedig egyéni levelezés útján eddigi pályázónk értesítésével, hogy nyelvjárési és névtani kutatásaikat beküldhetik elbírálásra (és némi jutalmazásra) a Magyar Nyelvtudományi Társaság címére. Évente 10–12 munka érkezett be, amelyeket tapasztalt oktatókból és kutatókból álló zsűri értékelt, a legkiválóbb munkákat megvásároltuk és megjelentettük. Ezek a következők:

Kurtucz Mihály, Személynevek Kisiratoson. 2005. 66 lap

Zsigmond Győző, Csillagok, csillagképek magyar népi nevei. Csillagokhoz fűződő néphagyomány. 2005. 106 lap

Rancz Teréz, Kézdialmási tájszótár. 2007. 40 lap

Sarusi Mihály, Kisiratosi tájszótár. 2008. 130 lap

Janitsek Jenő, A háromszéki Székföld jelenkori és történeti hely- és családnevei. 2008. 202 lap

Az olyan munkákat, amelyek megfelelő értékűek, kiadásra alkalmasak de anyagi okok miatt megjelentetésükre egyelőre nem kerülhetett sor, eleinte a Néprajzi Múzeum Adattára archiválta, de 1995 után anyagi nehézségekre hivatkozva erre nem vállalkozott. Azóta a Magyar Nyelvtudományi Társaság őrzi ezeket a munkákat. Az utóbbi négy évben (a pályázat ideje alatt) a következő kéziratok gyűltek össze:

Sebestyén Zsolt, Kárpátalja településeinek történeti helynevei. 65 lap

Ilnicki Beáta, Kárpátalja szókinccse. 30 lap

Lovas János, Diákragadványnevek Szatmár megyében (Szatmárnémeti környéke) 24 lap

Keresztesi Miklós, Magyarlapád és környékének hely- és ragadványnevei. 27 kéziratos lap

Pál-Antal Sándor, Csíkmadaras hely-, család- és ragadványnevei 66 lap

Tankó Gyula, A gyimesi csángók névrendszere. 38 lap

Tankó Gyula, Gyimesközéploki tulajdonnevek. 18 lap

Krausz Andrea, Történelmi, szociális és politikai tényezők az erdélyi székely-magyar névadásban. 82 l.

Penavin Olga – Lábadi Károly, Telecska földrajzi neveinek adattára. 72 lap

Janitsek Jenő, Aranyosrákos, Aranyospolyán, Várfalva, Szind, Komjászeg történeti és mai hely- és családnevei 350 lap

Janitsek Jenő, A Fenesi-völgy történeti és mai hely- és családnevei. 120 lap

Binder Pál, Kolozsvár XVI. századi családnévanyaga. 220 lap

Mindezeknek a kéziratoknak a megjelentetése nagyon hasznos lenne, hiszen legtöbbször pótolhatatlan adatokat találunk a terület múltjára vagy jelenére vonatkozóan, de tulajdonképpen a jelenkori gyűjtések is történetieké válnak néhány évtized alatt, oly nagy mértékben változik minden nyelv, különösen a magyar nyelv határainkon kívüli állapota és helyzete. Azt is figyelembe kell vennünk, hogy a felsorolt szerzők közül Penavin Olga, Binder Pál sajnos már nem él, Janitsek Jenő 89 éves! Folytatni kellene mindenképp a munkák megjelentetését a következő években.

Összefoglalva ennek a pályázati négy évnek az eredményeit, azt mondhatom, hogy a vállalt munkát elvégeztük. Állandó kapcsolatot tartottunk azokkal a határokon kívüli kutatókkal, akik már eddig is letettek a tudomány asztalára néhány értékes munkát, s új, fiatal munkatársakat is bevontunk a kutatásba, aminek eredménye részben már most is tapasztalható (Rancz Teréz tájszótára), de majd a később végzendő munkáikban remélhető további jelentős eredmény. A kiadásra fordítható összeg nem változott ugyan (csak a teljes pályázati összeg csökkentése miatt), de a nyomdaköltségek emelkedése a rendszeres publikálást megnehezíti, a kiadványok számát, terjedelmét szűkebb keretek közé szorítja. Munkánk mégis eredményesen szolgálta a magyar nyelvjáráskutatás és névtan ügyét, a határokon kívüli magyarság nyelvi értékeinek megmentését.